

Imrének *Az újabb magyar gyermekirodalom* című, a *Magyarok* c. folyóiratban 1946-ban megjelent elemző, összefoglaló írására, vagy Kardos Lászlónak 1948-ban publikált, igényes és inspiráló tanulmányára, *A gyermek és a könyv*-re. Ma értékelhető, útmutató, differenciált elemzéseken alapuló általánosításokat tartalmazó, összefoglaló értékeléseket nem találunk rangos kritikussaink tollából az ifjúsági irodalomról. Az irodalomtörténet és a kritika közömbössége és arisztokratizmusa tovább élteti és táplálja az irodalmi közgondolkodásban az ifjúsági irodalomról kialakult, lekicsinylő nézeteket, s közrejátszik abban, hogy jelentős íróink — hacsak az írói felelősség nem inspirálja őket — elvonuljanak erről a területről. Az ifjúsági irodalmi alkotásokról olyanfajta értően elemző írások, mint amilyen például Harsányi István *Miért kiváló gyermekvers-kötet Weöres Sándor Bóbitája?*, alig vagy egyáltalán nem találhatók kritikai irodalmunkban. Kolta Ferencnek az *Élő irodalom*-ban közölt tanulmánya egyrészt inspirációt és távlatot adhat a megjelenő ifjúsági alkotások kritikai elemzésére, másrészt az irodalmi közgondolkodást tudatosíthatja szocialista ifjúsági irodalmunk valós értékeiről.

Az *Élő irodalom* tanulmányainak szemlélete igényessé formálja az irodalmi közgondolkodást, segíti az olyan atmoszféra megerősödését, amelyik inspirálója, ösztönzője lehet új szocialista alkotások létrejöttének, szocialista irodalmunk kivirágzásának. (Akadémiai Kiadó 1969.)

HEGEDŰS ANDRÁS

ÉLETÜNK TÜKÖRBEN

25 ÉV, 25 ÍRÓ, 25 RIPORT

Riportkötet a javából! — mondja az ember akaratlanul kikívánczoló egyszerűséggel, ha végigolvasta ezt a könyvet. Kimondja, leírja és csak utána gondol arra, hogy ez a fenntartások nélküli bók okvetlenül gyanakvásra készíti az olvasót, aki megszokta, hogy manapság egyszerűen már leginkább csak az együgyűt dicsérik, vagy éppen azt sem. De hát mi is ez a kötet, hogy egyszerűséget, méghozzá egy kissé tiszteletteljes egyszerűséget kényszerít ki olvasójából?

Negyedszázada annak, hogy elhallgattak a fegyverek Magyarországon, hogy a feudalisztikus valóságba erőszakosan és frissen betört egy új valóság, amely építeni, változtatni és formálni kezdte ezt az országot. Építeni, formálni friss erejével, nyüzsgő lelkesedésével egy nagy háború pusztítása után.

Egy negyed évszázad elé tart tükröt ez a kötet. Nem a történettudomány vagy az irodalom, hanem egy sajtóműfaj, a riport tükrét. Valóságfeltáró műfaj — mondják a riportra, és az is. De ha a huszonöt év tárgyi valóságát, a fejlődés adatait kérné számon valaki csak megközelítő teljességben is a könyv huszonöt írásától, azt kellene látnia, hogy a tükrök homályos foltokkal teli, olykor vak is. Azonban van egy síkja — amelyik a negyed évszázados átalakulás lényegének megértéséhez talán a legközelebb visz —, az ember és a tudat változása, formálódása. Ebben a nehezen megfogható körben a kötet olyan izgalmas, mély és széles panorámát nyújt, amilyenre más tükrök, mint ezé az elsősorban emberközpontú és mégis közvetlen valóságban mozgó műfajé, aligha lenne képes.

Valamivel több mint huszonöt éve kezdődött. Debrecenben már Dálnoki Miklós Béla a miniszterelnök. Javában folyik Budapest ostroma. Illés Béla — a szovjet hadsereg őrnagya, a Magyar Újság szerkesztője — pillanatképeket villant fel a fővárosi harcokról, a gettó felszabadításáról, a debreceni kormányról. Pillanatképek, melyek a lényegbe markolnak, melyekben már ott van az új valóság. Még elszórtan ugyan, de határozottságában és eltökéltségében már jól felismerhetően. Azután 1945 eleje jön — csakúgy mint a „Pillanatképek...” — utólagos visszaemlékezésben. Pintér Tamás az első vonatról emlékszik, Fekete Gyula egy politikai munkában nyakig ülő fiatalember házasságkötéséről, némi iróniával.

Egy kissé felkavarva az időbeli sorrendet, itt kell megemlíteni a személyi kultusz időszakából származó két írást. Boldizsár Iván hadirokkant öreg parasztja, akinek a kosárfonás nemcsak kenyeret, de örömet is jelent, nem érti, miért maszek ő becsületes neve ellenére. Meglepő hangvétel ebből az időszakból, de Karinthy Ferenc *Ezer év-e* még inkább az. Egy magzafelhajtási-gyermekgyilkossági eset és az annak kapcsán hozott embertelen ítélet józanul kemény megírása.

A kötet többi anyaga elsősorban nem időbeli, hanem témánkénti felosztásra kínálja magát. Kilenc riport foglalkozik közülük a falu, a tanyavilág átalakulásával; öt az ipari-városi változásokkal; kettő az emberi cselekedetek és lélek olykor nehezen magyarázható történéseivel és tényeivel; és négy az ifjúsággal, az utódok nemzedékével.

A számszerű felosztás természetesen nem egyértelműen pontos, hiszen vannak átfedések. Amiért mégis érdemes megemlíteni, az egy elgondolkodtató tény: kilenc riport foglalkozik a faluval, a tanyavilággal és csak öt iparral-várossal. Pedig e negyedszázad éppen az agrárszág iparosodásának, a lakosság egy részének a városba településének a jegyében zajlott le. Mi lehet az oka annak, hogy a riportok többsége a föld és emberei felé fordul? A választ maguk az írások adják meg. Az, hogy ott nehezebb volt az átalakulás. Évszázadok sötétségét kellett napok alatt fölcserélni az új lehetőségek kívánta emberségre. De ez még „csak” a földosztás, a kezdet. És a folytatás: átmenet a termelőszövetkezetek adta biztonságba, viszonylagos jólétbe; az átmenetek minden kínjával, évszázados beidegződések súlyával a nyakban. Viszonylagos jólét, amelyből még mindig sokszor hiányzik az emberibb élet lehetősége, még többször annak igénye. A használatlanul szekrényben tartott tucat ing, a „dísznek” vett rekamié, a nagy áldozattal épített „ötlépcsős” ház, amelyben nem is laknak, csak az udvari konyhában — micsoda ellentmondások. Ilyés Gyula, Sarkadi Imre, Déry Tibor, Szabó Pál, Váci Mihály, Csák Gyula, Galgóczi Erzsébet, Molnár Zoltán és Lázár Ervin e világ krónikáisi a kötetben.

Gergely Mihály, Bor Ambrus, Brády Zoltán, Mocsár Gábor és Katona Éva a másik pólust, a város és az ipar oldalát faggatják. Itt kap helyet vidékünk is a kötetben, 1967-es keltezéssel. Mocsár Gábor *Olajláz?*-ával (a címben ünneprontó sajtóhibával). Mi történt néhány év alatt Szegeden és környékén, amikor megjelent az olaj? Látjuk, a táj naponta alakul, változik. Vezetékek, kutak és új épületek mindenfelé. De a látvánnyal együtt megváltozik itt sok minden; az életforma, az „alföldi” mentalitás, az emberek. Az olajipar „... megjelenésével felforgatja egy táj életét, ritmusát, megbontja és szétrobbantja szinte a régi formákat, eltöröl régi ellentmondásokat, s újakat présel a köztudatba, magatartásba, gondolkodásunkba — s mi minden következik még!”

Örkény István és Bajor Nagy Ernő az emberek megnyilvánulásának két poláris jelenségét elemzi, a tömeges megmozdulást egy élet megmentéséért és a vallási szekták befelé forduló világát.

Sükösd Mihály, Ruffy Péter, Gyurkó László és Márkus István az utódok nemzedékét kutatja, többnyire értő és avatott szemmel. Elismerik — örömmel teszik — e korosztály erőnyeit, de észreveszik hibáit. A hibákat, amelyek általában a köztudattal éppen ellentétben a túlzott józanság, a lehetőségeknél többnyire szürkébb, beszűkültebb élet.

A kötet válogatása és összeállításra Nemes György munkája. Az összkép hitelességét és teljességét nemhogy számon kérni, de még ellenőrizni is nehéz lenne. Hiányolni ugyan könnyen lehetne egyes fontos területeket, de ilyen méretű szelekciónál — fogadjuk el a szerző adatait!: kétszázötvenezerből huszonöt riport kiválasztása — elkerülhetetlen a szubjektivitás. A könyv így is kerek egész. Ha tényeiben, témáiban hiányos is; az ember változásában, alakulásában és ellentmondásaiban e negyedszázad izgalmas és megható krónikája. (Kossuth Könyvkiadó 1970.)

SZÁVAY ISTVÁN